

Somogyi Magda

“Áldassék, ki igazságosan ítél”

(*Borüch dájén hóemesz*)*

1944. júniusa óta nem élek Szécsényben, de időközönként hazalátogatok. Legutóbb 1982 nyarán jártam megint szülővárosomban és szokás szerint betértem a zsidó temetőbe is, hogy ezúttal diafelvételt készítek a deportálásban meghalt zsidók emlékére állított oszlopról, és külön egy-egy képet Klein Arnold és Családja, vagyis Szüleim, Testvéreim, meg a legközelebbi hozzátartozóim névsoráról, hogy néha legalább a nevüket láthassam. Néhány nagyon régi fotó megmaradt a Budapesten élő Nagynénémnél, azokat gonddal őrzöm, de Nagymamáról és Apám, Anyám testvéréről, azok gyerekeiről sajnos nem találtam fényképet, csak elmosódott arcvonalait őrzi az emlékezetem.

Az emlékoszlop háromszázegy nevet sorol fel, amely önmagában véve is iszonyú szám, de ez is még megtoldható a várandós anyák névtelen magzataival, akiket a haláltáborok felé tartó marhavagonokban vetéltek el, meg *Rusznják Rózi* nevével, aki tévedésből kimaradt, azonkívül a szécsényi gyógyszerész házaspárral, *Bolgár Miklós* és *Bolgár Miklós-néval*, akik elhurcolásuk reggelén bevették a maguk-készítette mérget és a lehetőségekhez képest fájdalommentesen haltak meg azon a szerelvényen, amely az első állomáshelyünkre, egy Szécsényhez közeli gyűjtőtelepre vitt bennünket. A Bolgár házaspárról kevesen tudták, hogy zsidó származásúak, hiszen még fiatal korukban kikeresztelkedtek és asszimilációs törekvésük bizonyosságául “Patika a Szentháromsághoz” címzett gyógyszerterát nyitottak, éppen a Szentháromság szobor mögött, gondosan ápolva a szobor köré ültetett virágos kertet valamint a katolikus vallás hagyományait. Több évtizedes fáradozásuk

meddőnek bizonyult, a zsidó törvények éppúgy vonatkoztak rájuk is, ahogyan minden más zsidóra.

Együtt indultak el velünk, de nem oda érkeztek, ahová mi. Amikor Anyám a vonaton ránézett a már mozdulatlaná mereredett házaspárra, jobb keze mutató- és középső ujját a szájához érintette, majd bal tenyerébe dörzsölte - kézmosás jelképeként -, hogy “bróchet” mondhasson, félhangosan mormolta: “Börüch dájén hóemesz”, Áldassék, ki igazságosan ítél. Ő mondta el a halotti imát a hozzátartozók helyett, szánva az üldözötteket, még akkor is, ha azok hitehagyottak voltak. Sárga csillagos sorstársaink Anyám szemében bűnbocsánatot nyertek.

Diszkrimináció

Pici gyerekkorom óta, ameddig csak vissza tudok emlékezni, zsidó voltam különös állapotot jelentett. *Más*, mint a többi gyerek.

*A Szécsény-vidéki héber (askenázi) nyelvjárás szerint: “Áldassék, ki igazságosan ítél”. (a szerző közlése)

pedig akkor még - a 30-as évek közepén - a felnőtteket nem sújtotta olyan erős diszkrimináció, mint a zsidó gyerekeket. Iskolába már nem felnőtt kísérettel jártunk, tehát ki voltunk szolgáltatva a túlerőben lévő, hasonló korú gyerekeknek. Sokszor megverték, leköpdös-tek és csak ritkán úsztuk meg annyival, hogy végig kellett hallgatnunk a csúfolódó rigmusokat:

*Zsidó, zsinigre való,
Pesten van egy karó
az is arra való.*

Volt egy másik népszerű változata is:

*Egy szem dió, két szem dió
látott szájú, büdös zsidó.*

Sokszor tettük meg sírva az utat a drága kis barátommal, Haas Pistával, aki bár szembezárt a támadókkal, hogy megvédjen, de mindig ő húzta a rövidebbet, amiért tőlem elhárította a közvetlen veszélyt.

Sokszor végződött sírással az egyenlőtlen hadakozás, Pista pedig visszakarta a sapkáját (amit elkoboztak, de vissza is adtak) -, mert nem megkárosítani, csupán megalázni akartak ellenfeleink.

A zsidóüldözés az én tudatomban olyan állapotként élt, amelyen nem lehet változtatni, el kell viselnünk, mint valami velünk-született kórt. Azután létrejöttek a zsidótörvények, amelyek államilag szentesítették negatív előjelű megkülönböztetésünket.

“Gerópe” legyen!

Hogy a Szécsényi Hatóság mennyire volt törvénytisztelő és milyen ügybuzgalommal hajtotta végre a zsidótörvényeket, ma már nem firtatom. Egy-két “apróságot” viszont megjegyeznék, amely még ma is feloldhatatlan szomorúsággal tölt el. Az egyik ilyen rendelkezés: *Braun Sándor* nevű nagybátyámnak be kellett szolgáltatnia az egyetlen szabóvasalóját. Aki nem szabás-varrással tengette életét Szécsényben, az is tudja, hogy ezzel gyakorlatilag megfosztották az amúgy is csekély ke-

nyérkereseti lehetőségétől. A szabóvasaló olyan nélkülözhetelen kellett egy férfiszabó számára, mint a tű vagy a varrógép.

Az a rendelet országos érvényű volt, ám a 44 előtti évek folyamán, fokozatosan tették lehetetlenné a zsidó kereskedők, iparosok, alkalmazottak és egyéb foglalkozásúak egzisztenciáját. (Zsidó nem lehetett többé kocsmáros, nem tarthatott trafikárút, később lisztet, cukrot és más jegyre vagy nem jegyre kapható élelmiszert, stb.)

Édesapám amúgyis hátrányos helyzetből indult, hisz ő maga is, Édesanyám is sokgyermekes családból származott, a Szülők támogatását nem élvezhették, ráadásul maguknak is négy gyerekük volt, nem csoda hát, hogy elsőik között és legmélyebben sújtotta őket a zsidótörvények meghozatala. Apám hamarosan a szécsényi zsidó hitközség támogatásából élt. (Havi 25 pengő fizetést kapott.) Rendkívül ügyeskedő lévén csirkeólat fabrikált és baromfi tenyésztéshez fogott, hogy elláthassa élelemmel a családját. Az udvar elkerített kisparcelláját fölástá, zöldségféléit termesztett, a konyhánkban pedig egy szakajtóban terpeszkedett a tojásain Anyám kotlósa. Hihetetlen izgalommal vártuk a kiscsirkék születését, és családi krónikánk jeles eseményeként tartotta számon azt a napot, amikor az első kiscsirke feltörte a tojáshéját.

Szépen növekedtek a csibék, már néhány hetesek voltak, tehát a kotlóssal együtt a csirkeólatban éjszakáztak, amikor egyik éjszaka hangos kotkodácsolásra riadtak a Szüleim. Apám ki akart rohanni, de Anyám nem engedte. Csak hajnalban, amikor már teljesen elült minden zaj, akkor ment ki Apám megnézni, hogy mi történt, és végtelen szomorúsággal látta, hogy egyetlen csirke sem maradt az ólatban, a kotlóssal együtt valamennyi eltűnt.

“Gepőre” legyen - (“áldozat” legyen) - mondta Édesanyám, hogy megvigasztalja Apámat, akinek a keserű válaszmolyát, mint jellegzetes fényképét ma is tisztán

örzöm. Kihez fordulhattunk volna panaszra, hogy megloptak minket, hogy megfosztottak egyetlen élelemforrásunktól, hogy korábban éhezésre ítélték, mint a községbeli sorstársainkat. Egy zsidó panaszát ki orvosolta volna, egyáltalán ki hallgatta volna meg?

Sovány vizsgálásul hagyományainkhoz fordultunk, amelyek szerint haragvó Istenünk a békéltető áldozat láttán megenyhül irántunk, könyörületessé válik és irgalmába fogad. Ezért mondta drága Anyám Sándor bácsi vasalójára, a csirkéinkre és bármilyen csekély vagy súlyos anyagi kár ért, hogy "gepőre" legyen, ezzel engesztelődjék ki a zsidók Istene.

A zsidókra vonatkozó tilalomzón valósággal elborított, ilyen volt többek között az utazási tilalom bármilyen járművön, amelyet Laci bátyám élete kockáztatása árán szegett meg és hazautazott Pestről elbúcsúzni. Akkor látta Szüleimet, két Testvéremet utoljára.

A gyülekezési tilalomról akkor értesültünk, amikor a rabbi felesége által fenntartott Irodalmi Kört a szécsényi hatóság feloszlatta. Ez az Irodalmi Kör abból állt, hogy a rabbiné zsidó írók alkotásaiból szemelvényeket olvasott fel a hetente egyszer tartott összejövetelen és valamelyik gyerek elszavalt egy-egy verset, emelve az összejövetel fényét. A gyülekezési tilalmat nem sérelmezem annyira, azt viszont annál inkább, hogy Szécsényből leelőször és egyedül a rabbit kellett sürgősen inernálni, magára hagyva kétségbeesett feleségét négy kicsi gyerekével. A legidősebb hét éves volt. Pár napra rá aztán az egész családot elhurcolták, megfosztva őket attól a csekély és kétes vigasztól is, hogy legalább a község valamennyi zsidójával együtt úzzék ki az otthonukból: megfosztották őket barátaiktól, ismerőseiktől is.

A jogfosztottság stációit nem akarom, nem is tudnám rendre felsorolni, inkább az 1944-es év első hónapjairól, a szécsényi gettó létesítéséről szólok - az utókor számára - ,

hogy fennmaradjon, a szégyenletes történelemről, amely "Szécsénynek, az Ipolyvölgye szívének, a Palócföld egyik büszkesésének" honismeretéhez ugyanúgy hozzátartozik, mint a többi: a már közzétett értékes, más jellegű tanulmány, krónika, pozitívan korszakformáló esemény, amelyekről a Szécsényi Honismereti Híradó annyi szeretettel tudósít.

A gettó

Napok óta rebesgették, hogy hamarosan gettóba tömörítik a község zsidó lakosságát, de a parancs egyelőre késett, és mi abban reménykedtünk, hogy vaklárma volt a hír. Gyógyíthatatlanul bizakodtunk, hogy nem fordul rosszabbra a sorsunk. Miből táplálkozott ez az elképesztő naivitás, miért hittünk szüntelen optimizmussal valami váratlan fordulatban? Az előzmények semmiképpen nem indokolták.

Aztán egyik napon azzal a hírrrel jött haza Apám, hogy másnap kezdődik a költözés. Ahol a zsidó templom és az elemi iskola állott, azt a két utcát jelölte ki a szécsényi hatóság gettónak. Itt már különben is lakott néhány zsidó család, Fischer rabbiék, Davidovics kántorék, *Ungár Alfrédék*, Sternék, *Klein Arnoldék*, Madarászék, Rusznyákék és a Márkus család. Ezek természetesen a lakásaikba fogadták a hozzátartozóikat, jóbarátokat, a kényszerű zsúfoltságot némileg azzal enyhítvén, hogy közelállók osztoznak a csöppnyi területen.

Hogy mit jelentett az elkülönítés a zsidók számára, az már a lakáskörülményeikből is kiderül. A családom helyzetét pontosan ismerem, tehát arról szólok. Két szoba konyhás lakásban laktunk az iskola-házban. Hozzánk költözött a Nagyanyám, *Klein Hermanné* és Hajnal, a lánya. Nagybátyám, Braun Sándor és Felesége, és a fogadott gyerekük, Rosenfeld Laci. Ők lakták a belső szobát, a külső szoba Anyámnak, Apámnak, Edit és Tibi nevű

testvéremnek és nekem jutott, a konyhába pedig *Klein Józsefné*, Vilma nevű nagynéném a kislányával, Marikával költözött. Tehát tizenegyen éltünk egy kb. 38-40 négyzetméteres lakásban és sorstársainkhoz viszonyítva még nem is a legmostohább módon.

A gettóba költözött zsidók néhány ruhadarabon és ételmen kívül jóformán semmit sem vihettek magukkal, mert a befogadók megsztották a bútoraikat, edényeiket, és általában a létfenntartáshoz nélkülözhetetlennek vélt dolgokat a befogadottakkal, másra nem tudtak helyet szorítani. (Azért használom a "nélkülözhetetlennek vélt" kifejezést, mert hamarosan - már az Auschwitz felé tartó vagonokban - megtanultuk, hogy a tiszta levegőn kívül jó ideig semmi sem nélkülözhetetlen, hiszen annak is híjával utaztunk négy napig a haláltábor felé.)

Elkezdődött tehát a megpróbáltatásaink újabb szakasza: a gettóélet. Szigorú rendszabályok határozták meg a napi programunkat. Ha jól emlékszem d.e. 10-től d.u. 6-ig volt szabad elhagyni a gettó területét, ezt az időt a felnőttek elsősorban élelemszerzésre használták, és megpróbálták híreket szerezni, a nem zsidó kapcsolatokat ápolni (már amennyire a gyűlölet, megfélemlítés és más objektív összefüggések lehetővé tették azt) szóval valami módon kitörni a rács mögül. A rács majdnem szó szerint értendő, ugyanis egyre-másra érkeztek a parancsok, hogy palánkot kell építenünk a gettó köré! Máig sem találok más magyarázatot erre, mint a szándékos megaláztatást, egyikét a számtalanok közül: talán így jobban hasonlítottunk a karámba terelt állatokhoz. (Palánk nélkül sem mertünk kilépni tiltott időben a gettóból.)

A fiatalok napközben a szűkreszabott helyen, a kis utcákon sétálhattak, beszélgettek, próbáltak élni, amint az a tizenévesek létszükséglete, hogy találkozzanak egymással, nevetgéljenek, "szórakozzanak", amelyet azonban hamarosan újabb szigorú rendszabályok

kal szintén megszüntetett a hatóság. Az összekötő gettóparancsnok, László doktor közölte a szülőkkel, hogy a zsidók ne lófrájanak az utcákon, ne csináljanak zsvajt, hanem húzódnak be a házaikba.

Behúzódtunk tehát és jobb híján újabb sárga csillagokat varrtunk, hogy minden ruhára, kabátra jusson és ne kelljen minduntalan lefejteni, majd átvarni arra a ruhadarabra, amiben kiléptünk az utcára. Rendelet határozta meg a napi programunkat, életmódunkat, mozgási területünket, már-már azt is, hogyan vegyünk lélegzetet.

A szobák udvarra és utcára nyíló ablakait, amint leszállt az este, egyaránt fekete papírral kellett beborítanunk, és csak elsötétített lakásban gyújthattunk villanyt, lámpát vagy gyertyát, kinek mire teltt. (Ez a rendelet a háborúra való tekintettel viszont az egész községe vonatkozott.)

A zsúfolt lakásban nehezen mozogtunk, mint említettem, a konyha szobává lépett elő, viszont a népes családuknak étkeznie kellett. A leleményes Apám fölállította az udvarban a sátrat, amelyet a hagyományaink szerint sátoros ünnepen használtunk, ott étkeztünk és a gyorsforralónak nevezett pici kis spirituszfőzőn készült naponként szegényes ebédünk. (Háromlábú pici vas állvány, köralakú tálkával, a tálkában spiritusz, rajta rácsos fedél, amin az edény állt.) Élelemnek szűkiben voltunk, nehéz volt a beszerzés és a kevéske cse-reárunk is alaposan megcsappant. Édesapám egykori fűszerüzletéből még maradt némi köménymag, bors, szegfűszeg, só, paprika és egyéb fűszerárú, amit a szigorú tilalom ellenére is kicsempészünk a gettóból és elcseréltük krumplira, káposztára, vöröshagymára, zöldségfélére. A szigorú tilalom a helybeli termelőket is meggátolta, hogy bemenjenek a gettóba és a termékeiket eladják, elcseréljék, esetleg elajándékozzák a zsidóknak. Nagyon kockázatos volt az ilyesmi, mert azonnali internálással fenyegették a törvényszegőket

– mármint a zsidó törvényszegőt -, tudomás szerint nem-zsidó lakost soha sem kaptak törvényszegésen, legalábbis semmiféle retorzióval nem éltek velük szemben.

Gettóéletünk “változatossá” tételéről a zsidótörvények gondoskodtak, de hogy a szécsényi hatóság mennyire buzgón hajtotta végre azokat, és kifogyhatatlan fantáziával, mennyivel licitált rá, arról nem tudok utólag, jó negyven év távlatából pontos mérleget készíteni. Annyi bizonyos, hogy az újabb és újabb rendeletek országos, vagy csupán helyi jellegét megállapítani nem állt módunkban: a zsidóknak már régen (természetesen térítés nélkül) be kellett szolgáltatniuk a rádióikat (zsidó ne hallgasson rádiót). Újságot nem járathattak és - balszerencse vagy szerencse(?) - teljesen elapadtak a hírforrásaink, a gyéren beszivárgó híreket nem-zsidó régi szomszédainktól szereztük, akik jó vagy rosszindulattól vezérelve félelemből, szánalomból vagy mert maguk sem tudták, nemigen tájékoztattak a valóságos politikai helyzetről.

Noshát, miben állt a foglalkoztatásunk? Egy napon összeszedték a gettó fiatalságát és elvitték dolgozni. Vagonokba raktunk bakancsokat. Ásót, kapát és egyéb mezőgazdasági szerszámokat vittünk egyik raktárból a másikba, földet talicskáztunk ide-oda, aminek a hasznát vagy értelmét sem akkor sem utólag nem láttam, de nem is kutattam. (Azt hiszem, amióta eszméltem, ismertem azt a törvényt, hogy a zsidóknak tudomásul kell vennie: *más* mint a többi, ne fürkészsze, mit, miért kell tennie.) Erre a munkára csak két-három alkalommal vezényeltek, többször nem. Azt viszont kihirdették a gettóban, hogy amikor megszólal a légiriadó, akár éjjel, akár nappal, a zsidók ásóval a kézben induljanak a megadott helyre, és álljanak készenlétben - esetleges bombázás utáni - romeltakarító munkára.

A légiriadó sokszor megszólalt gettóéletünk néhány hetében, de bölcs Édesapám tanácsára soha nem mentünk sehova, és amint

megtudtuk, lassanként a többiek is elmaradoztak, ugyanis a megadott helyen a zsidókon kívül senki nem volt, aki számonkérte a parancsvégrehajtást vagy további parancsal el látott volna.

Gettóéletünk napjait önmagában véve a létünk megszervezése is betöltötte, mert főzni, mosni, tisztálkodni, takarítani olyan lakásban, ahol minden tenyéryi hely a képtelenségig ki volt használva, szinte emberfeletti munkának számított. Ám ezt “megkeserítette” (nem humoros ilyen összefüggésben ez a szó?) még a zsidók rettegéssel teli percei, megfélemlítésük és kínzatusuk fokozásaképpen az, hogy egyre sűrűbben rendelték rapportra a gettóparancsnokot. Egyik napon pedig azt a fenyegető üzenetet hozta, hogy ha még egyszer légiriadó esetén valamelyik zsidó fényjelet ad le az ellenséges repülőnek, akkor a még otthon lévő férfiakat is kivétel nélkül azonnal internálják. A megfigyelés szerint a fényjel a zsidó iskola felől volt észlelhető, de nem tudták pontosan kideríteni, hol történt és ki volt a bűn elkövetője. Szörnyű pánikban ült össze családunk és Vilma néném töredelmes vallomást tett házi ítélszékünk előtt. Az történt ugyanis, hogy a kislánya éppen számárhögésben szenvedett, a fuldokló köhögést viszont hányás követte minden alkalommal. Azon a bizonyos éjszakán Vilma néném “adott le” fényjelzést, ugyanis a konyhaablakra már nem jutott fekete papír és amikor Marikát elővette a roham, Vilma néném a sötétben sehhol sem találta az éjjelit, hogy abba, és ne az ágyneműre hányjon a gyerek, rémületében meggyújtott hát egy szál gyufát abban a vélt hitben, hogy a néhány másodpercig tartó fényt úgysem veszik észre. Tévedett.

Túléltek szerencsésen a fényjel-históriát, amikor újabb rendeletet közvetített László doktor. Nevezetesen 24 órán belül mindenfajta értéket, gyűrűt, drágakövet, aranyat, ékszeret, stb. be kell szolgáltatni a zsidóknak. Kizárólag a jeggyűrűt tarthatják meg

egyelőre. - Minden új rendelet tápot adott a félelem szülte találgatások kifogyhatatlan özönének. Egymást riogattuk olyasmivel, ami a hivatalos előzmények természetes reakciója volt, mint az is, hogy hamarosan házkutatás lesz, és ahol megengedhetetlen mennyiségű élelemre, ruhaneműre, textiliára vagy más holmira akadnak, ott a tulajdonost szörnyű büntetéssel sújtják. Elkezdődött hát nagy titokban a csereberélés, este, sötétedés után besurrantunk egymás lakásába, és a szappantól, törülközőtől, konyharuhától kezdve egy-egy vég vászonig gazdát cseréltek a holmik, pontosabban: anyagi javainkat elosztottuk egymás között, hogy mindenki megengedhető szinten birtokolja mindazt, amit pár héttel később amúgyis ott kell hagynia, máig sem tudni név szerint kiknek a számára.

Az anyagi javak biztonságba helyezése már régen gondot okozott, mert az utolsó pillanatokig nem hittünk a megsemmisítő légekről szóló "rémhíreknek", nem hittük, hogy ki akarnak irtani minket, amiért zsidók vagyunk.

Az értékek beszolgáltatása úgy látszik nem történt olyan mértékben, ami kielégítette a Hatóságot, ezért az értékrejtegetéssel vádolt családok tagjait megkísérelték egyenként szóra bírni. A zsidó elemi iskola osztálytermében ült össze a vallató bizottság, és bár halálbüntetés terhe mellett tilos volt elárulni, hogy milyen módon folyt a kihallgatás, az mégis kiszivárgott. A gyanúsított férfiak és nők meztelen talpait addig korbácsolták, amíg vagy megúnták a pribékek vagy mégiscsak előke-rült egy-egy nyakék, gyűrű, lánc vagy drágakő. (Tanúsíthatja az életben maradt és az auschwitz-i lágerből hazatért *Gróf Marika* - mai nevét nem tudom -, akinek az Édesanyját ölben kellett hazavinni a kihallgatásról és utána még napokig nem tudott talpraállni.)

Transzportálás

Június első napján történetett, már régen

nem tartottam számon a dátumokat - amikor újabb parancs érkezett. Minden személy csomagoljon hátizsákba egy váltás fehérmeműt, egy váltás ruhát, egy pár cipőt, két pár zoknit, hat zsebkendőt, készítsen össze ágyneműt és álljunk útrakészen, mert bármelyik pillanatban munkára transzportálhatnak, ismeretlen helyre, a fölkészülésre viszont csak harminc percnyi időt adhatnak. "Megható humanitással" gondoskodtak rólunk, amint az a későbbiekből is kiderült.

Összecsomagoltunk és néhány óráig kerülgettük a tizenegy hátizsákot, botladoztunk közöttük, aztán mindent visszarakunk a helyére, mert az ingerültség kiapadhatatlan forrása lett az iszonyatos helyszűke, ahol már a felnőttek sem tudták fegyelmezni magukat, nemhogy a lakásban élő két kicsi gyerek. Azt hiszem, június 6-án történt, a keltezés nem biztos, csak az időpont, hogy hajnali négy órakor riasztották a gettót. Elérkezett az indulás ideje. Harminc perc alatt kellett felöltözni, elkészülni, hátizsákokba rakni az engedélyezett holmikot, kitenni az udvarra és ágyneművel együtt kimenni a lakásból. Az ajtót lepecsételték, többé nem volt szabad oda belépni. Összecsomagoltunk tehát egy fél óra alatt, a két kicsit is felöltöztettük. - Honnan volt annyi önfegyelme a hét és tíz éves gyerekeknek, hogy egyetlen zokszó nélkül keltek föl, öltöztek, készülődtek? Honnan volt Apámnak annyi ereje és ideje, hogy mindnyájunk hátizsákját bekötözte? És Anyámnak, aki megnézte, hogy nem felejtettünk-e ki valamit, reggelit készített, kávé, kenyeret! Aztán kimentünk az udvarra. Miután lepecsételték a lakást bármelyik pillanatban parancsot kaphattunk az indulásra. Anyám még megfőzött két tojást a gyorsforralón, hogy az üveg lekvaron és kenyéren kívül legyen egyéb étel-münk is az útra. Ennivalónk más, akkor már nem volt.

Hajnali fél öttől a szabad ég alatt járkáltunk, batyúba kötött ágyneműinken üldögél-

tünk, és vártuk az indulás pillanatát. Az iskola udvara megtelt gyerekekkel, a kicsik felélénkültek, a felnőttek egyre fáradtabbak lettek - és órákig nem történt semmi, leszámítva azt, hogy olyan elemi csapás is sújtott bennünket, amiről igazán nem tehetett a hatóság. - Nyolc óra körül eleredt az eső és nem húzódhattunk fedél alá. Bőrig áztunk, ronggyá ázott a családok dunnája, párnája, hátizsákja. De Isten kiválasztott népének hihetetlen szerencséjére a kiadós záport estig tartó napsütés követte, megszáradtunk, igaz, hogy sárosak, szennysek lettünk és nem volt hol megmosdanunk, de legalább nem fáztunk.

Szívfacsaró látvány volt Rusznyák Rózsiának a négy év körüli kislánya, aki mezítláb, csapzottan - kétágú hajfonatának csak egyikében volt egy kibomlott piros masni - ott kóválygott sírva a zsidóvárosi telephez hasonló iskolaudvaron, karjába szorítva fakanálból készített bábuját. Hol egyik, hol másik család szánta meg és nyomott a kezébe egy darabka zsíros vagy lekváros kenyeret. Neki nemcsak hátizsákja, cipője sem volt a nagy útra. De talán ennél az elárvult gyereknél is jobban szántuk a Schwarcz házaspárt, aki egyedül maradhatott Szécsényben, mivel Schwarcz bácsi száz százalékos hadirokkantsága révén olyan érdemeket szerzett az első világháborúban, amelynek fénye egy időre elhomályosította zsidó voltát. Aggódtunk értük, hiszen Laci nevű nevelt fiukat már munkaszolgálatra vitték, féltettük, mi lesz velük teljesen egyedül, zsidók nélkül ebben az iszonyú világban.

„Szerencsére” alaptalan volt az aggodalmunk, ugyanis az a hír járta, őket éppúgy elhurcolták, hogyan minket, de érdemeikre való tekintettel megkülönböztetett módon, vagyis néhány nappal később, barátaiktól, ismerőseiktől megfosztva, idegen csoporttal.

Végre délután négy órakor sorakoztattak, és az úttesten vonultunk végig elcsigázottan, iszonyú bugyrainkkal, az elnéptelenedett község főutcáján a vasútállomásra, ahol a zsidók

számára fönntartott szerelvény elindult velünk számomra ismeretlen helyre, otthonainkból való kiűzetésünk első állomására.

Hogy útközben szálltak-e föl a vonatra a csendőrök német járőrökkel, vagy Szécsényből utaztak velünk, azt nem tudom, csak arra emlékszem, hogy utazásunk alatt gondosan megvizsgálták hátizsákjaink tartalmát, kézitáskáinkat, az értéknek vagy luxusnak ítélt személyes holmijainkat elszedték. Elvették Edit nővérem kis fém púdertartóját, más nőktől is a rúzsot, púdert, retikülbe való tükröt, egyéb csecsebecsét, ahogyan a férfiaktól is - ha hoztak magukkal - az értékesnek ítélt kézelőgombot, bicskát és hasonló apróságot, amelyekhez talán, mint emlékezhez ragaszkodtak, mert legközelebbi hozzátartozóiktól kaphatták. Itt „szabadítottak” meg további fölösleges holmijainktól, vagyis láncokat, egyéb apróságokat mindent „átvettek megőrzésre”. Szürkületkor állt meg a szerelvény általam ismeretlen helyen, nyílt terepen, ahol leszállítottak és néhány száz méter gyalogút után egy majorba tereltek. Annak egyik hodályát foglalhattuk el.

Ebben a hodályban a megaláztatásunk az eddigieknél ha lehet még „magasabb” szinten történt.

A családokat (férfiakat, nőket vegyesen) egy-egy sarokban mégegyszer ellenőrizték, nem rejtettek-e el maguknál valamilyen értéket, hogy nem játszották-e ki a törvényt, és mégiscsak magukkal hozták a be nem szolgáltatott kincseiket.

A testi motozás a következőképpen zajlott: le kellett meztelenre vetkőznünk. A mi családunkat a Szécsényben mindenki által Gólya néninek hívott szülésznő vizsgálta meg - ma sem tudok elérékenyülés nélkül gondolni őszinte emberségére, és arra, hogy milyen kelletlenül tett eleget a parancsnak. Tehát vetkőztünk. A kis Öcsém előtt vetkőztünk, akinek ma is látom a szemét, iszonyat ült benne, hogy látva Apánk, a család támaszának,

erősségének kiszolgáltatottságát. Rémülete fokozódott, azért hogy hogyan létezhet olyan hatalom, amely Apánknak, Anyánknak egyaránt parancsol, amely előtt ők is védtelenek. Talán most döbbsen rá először tízéves életének ártatlan tudatosságával, hogy a zsidó más, mint a többi ember. Apám sosem vetkőzött le a gyerekei előtt, és mi nem mertünk egymásra nézni, mert szégyelltük, hogy Apánk meztelen. Edit nővérem éppen gyengélkedő időszakában volt és Anyám féltékeny kérte Gólya nénit, hogy neki ne kelljen levetni a bugyiját. - "Jól van, jól van, hiszen ismerem magukat Kleinné asszony." - Ma is hallom a szavait. Nagy bátorságra, mély humanitásra vallottak.

Túlestünk a testi motozáson, mindenki, kivétel nélkül. A tíz hónapos csecsemőtől kezdve - ilyen is volt közöttünk - a legöregebbekig. Nem tudom, hogy találtak-e valakinél valamit, nem valószínű, de hogy miért kellett az utolsó kontrollhoz is egy madame, azt nem nehéz kitalálni.

Keservesen telt az első éjszaka. Az elcsigázott emberek nemigen tudtak aludni, a létbizonytalanság, a jövőtől való félelmen kívül egyéb okok is ébren tartottak bennünket. Minket, Szécsényben, a községben mindenki által jól ismert, jámbor, elmebeteg nagynénem, Hajnalka nem hagyott aludni, de akinek még úgy ahogy lehetett parancsolni, és ha nem is ment simán, valamiképp mégis hajlandó volt a földre ágyazott fekhelyén maradni. A másik szerencsétlen viszont, a "Kisfejú Klári", aki negyven év körül lehetett akkor,

értelme pedig a két-három éves gyerek szintjén mozgott, sehogysem tudott beletörődni a szokatlan körülményekbe, egész éjjel járkált az emberek testein taposva - nagyon szűk helyen kellett elférnünk -, ami érthető, hangos méltatlankodást, ordítózást, szitkokat váltott ki az emberekből, kinek-kinek vérmérséklete szerint.

Parancsnokunk továbbra is László doktor maradt, ő tájékoztatott a további teendőkről. A fiatalokat nappal mezei munkára vezényelték, ennek fejében reggelenként tejet kaptunk, és emlékezetem szerint még némi krumplihoz is jutottunk, amit az "otthon" maradt idősöbbségek megfőztek.

Hogy hány napig tartott az új gyűjtőtábori életünk, nem emlékszem. Zaklatott létünk, a hontalanság, álmatlanság, kimerültség miatt képtelen voltam számontartani a napokat, nem is érdekelt, inkább az izgatott, hogy mikor megyünk már tovább, arra a "végleges" helyre, amiről óráról-órára újabb hírek keringtek, és amit annyira vártunk, mert valahogy úgy képzeltük, hogy végzendő munkánk ellenszolgáltatásaként megfelelő szállást és munkabért fogunk kapni. Ott átvészeltük valahogyan a háborút, és a fölszabadító angol vagy orosz csapatok igazságot szolgáltatnak, visszakapjuk létező jogunkat, és új jövő vár a zsidóságra.

Kevés idő telt el, zárt marhavagonokban (egy vagonban kb. 80-82 ember) 1 ivóvízzel teli vödörrel, 1 szennyvödörrel, nagyon kevés élelemmel útnak indítottak bennünket az auschwitzi haláltáborba.

palócföld
KÖZÉLETI, IRODALMI, MŰVÉSZETI POLYÓIRAT

**Public literature and art monthly of the
Culture Department of Nógrád County.**

Prepared by Publisher Mikszáth.

Chief editor: József Pál

Chief publisher: Dr. János Németh

Address of editorial office:

H-3101 Salgótarján, Pf.: 270.

Tel: (0036) 32-14-367, 32-11-760

Pályázati felhívás

A Nógrád Megyei Közgyűlés, valamint a PALÓCFÖLD közéleti, irodalmi, művészeti folyóirat szerkesztősége 1991. évre is meghirdeti a MADÁCH-PÁLYÁZATOT.

A pályázaton olyan, eddig nem publikált, máshol egyidőben be nem nyújtott művekkel lehet nevezni, melyek elmélyült szakmai igénnyel mutatják be valóságunk közérdekűen időszerű kérdéseit, illetőleg, amelyek Madách Imre korára, életére, életművére, annak utóéletére vonatkozó új gondolatanyagot, adalékot tartalmaznak.

A jelíges pályamunkákat három gépelt példányban 1991. december 1-ig lehet benyújtani a PALÓCFÖLD szerkesztőségének címére. (3100 Salgótarján, Rákóczi ut 192. sz. Postafiók: 270.) Kérjük, hogy lezárt, külön borítékban mellékeljék a jelíge feloldását.

PÁLYADÍJAK:

1. Szociográfia, irodalmi riport, esszé, tanulmány kategóriában
- I. díj: 20 000 Ft
 - II. díj: 15 000 Ft
 - III. díj: 10 000 Ft

2. Versek, széprózai művek kategóriában

- I. díj: 20 000 Ft
- II. díj: 15 000 Ft
- III. díj: 10 000 Ft

Balassagyarmat város különdíja
Salgótarján város különdíja

Eredményhirdetésre 1992. januárjában, a hagyományos Madách-ünnepség keretében kerül sor, amelyre a díjnyertes szerzőket külön értesítéssel hívjuk meg. A díjazott művek első közlésének jogát a PALÓCFÖLD folyóirat magának fenntartja. (Csak a szakzsűri által közlésre javasolt kéziratok sorsáért vállalunk felelősséget.)

A Madách-pályázat eredményhirdetését a folyóirat februári számában tesszük közzé.

NÓGRÁD MEGYEI KÖZGYŰLÉS
PALÓCFÖLD SZERKESZTŐSÉGE

palócföld

KÖZÉLETI, IRODALMI, MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

25.- Ft